

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده ادبیات

اسرار الاحکام

باتکیه بر کتاب محبت البیضاء فیض کلثانی

استاد راهنما: جناب استاد دکتر صلاح حسن زاده
استاد مشاور: جناب استاد دکتر علی بنایی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته علوم قرآن و حدیث

لیلا اصغری

تیرماه ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

بر دانشمندان و محققان این نکته پنهان نیست که در بین تمام شرایع و ادیان الهی، شریعتی کامل تر از شریعت اسلام نبوده است، چرا که هم پیام آور این شریعت از همه ی پیامبران افضل بوده و هم خلفا و اوصیائش بر دیگران فضیلت داشته اند.

در شرع مقدس اسلام، احکام الهی به طور کامل بیان شده است. هر چند در قرآن کریم به برخی از احکام به طور اجمال اشاره شده، لکن پیامبر گرامی اسلام و ائمه ی اطهار به شرح و تفسیر احکام الهی پرداخته اند. همچنین در مواردی نیز اسرار فرامین الهی، توسط آن بزرگواران بیان شده است.

هر چند بنده در پیشگاه الهی موظف است که دستورات مولی را بی چون و چرا بپذیرد ولی آگاهی پیدا کردن از اسرار احکام و دستورات مولی، انسان را در انجام تکلیف مشتاق تر می کند و همچنین باعث می شود عبادات انسان خالصانه تر شود و در نتیجه بنده در انجام تکالیف سخت، کمتر دچار خستگی شود. اما لازم است بدانیم، دانستن این اسرار همواره باید فرع عمل به دستورات الهی باشد، چرا که امتثال امر مولی و تسلیم در برابر احکام الهی، اولین و مهمترین بُعد بندگی است.

از آن جا که دغدغه ی ذهنی بسیاری از جوانان، پی بردن به اسرار برخی از احکام الهی است و در پی فهمیدن رازهایی هستند که در پس پرده ی آن است، همچنین برای این که بتوانیم در سایه ی درک برخی از اسرار الهی، عبادات خالصانه و با روحی داشته باشیم، در صدد برآمدیم تا پرده از گوشه ی کوچکی از این اقیانوس بیکران برداریم. روشن است که برای دستیابی به قطره ای از دریای اسرار الهی، چاره ای نیست جز این که به دامن قرآن و معصومین علیهم السلام چنگ بزنیم.

هزار سال است که علما و دانشمندان مسلمان رساله ها و کتاب هایی در تبیین اسرار و آداب و رموز احکام به نام های مختلف و به زبان های گوناگون نگاشته اند و هنوز این راز سربسته است.

غزالی از جمله دانشمندانی است که در بخشی از کتاب بی نظیر خود به نام احیاء علوم الدین به این مقوله پرداخته است. این که غزالی در هنگام نوشتن اثر خود از نعمت تشیع برخوردار نبود باعث شد که کتاب ارزشمند وی دارای اشکالاتی شود که امامیه از خواندن آن ابا داشته باشند.

با توجه به ویژگی های مثبت این اثر ارزشمند، ملا محسن فیض کاشانی بر آن شد که به تهذیب این کتاب بپردازد. وی علاوه بر پیرایش خرافاتی که در کتاب غزالی آمده بود، روایاتی از ائمه اطهار علیهم السلام که در رابطه با اسرار احکام می باشد نیز به این کتاب گرانقدر افزوده است. فیض کاشانی، کتاب ارزشمند خود را "محجة البیضاء" نامیده است.

با توجه به اهمیت این کتاب، ما نیز تصمیم گرفتیم تا گوشه ای از آن را با قلم و نثر جدید، آن چنان که مورد استفاده ی نسل جوان قرار گیرد، باز نویسی نموده و در جایی که ضرورت ایجاب کند، به بسط مطالب پرداخته و همچنین از کتب ارزشمند دیگر نیز بهره بجوییم.

کتاب ارزشمند محجة البیضاء، مشتمل بر فصول متعددی است، لکن با توجه به روایتی از امام باقر (علیه السلام) که فرموده اند: **بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْحَجِّ وَ الصَّوْمِ وَ الْوَلَايَةِ.** (فیض کاشانی، المحجة البیضاء، ج 1، ص 44) و همچنین به دلیل اهمیت فوق العاده ای که این مباحث دارد، در این مختصر به آن پرداخته ایم. بنابراین با توجه به موضوع تحقیق، این نوشته شامل پنج بخش: اسرار نماز، اسرار حج، اسرار زکات، اسرار روزه و ولایت می باشد.

کلید واژه ها: اسرار، احکام، محجة البیضاء، فیض کاشانی، نماز، روزه، حج، زکات، ولایت

تقديم به:

ساحت گرانقدر پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم اسوه ی بشریت

و تقديم به دختر گرامیشان سیده نساء العالمین

و تقديم به پیشگاه مقدس امام عصر ارواحنا و ارواح العالمین له الفداء

و تقديم به پدر و مادرم که مرا با عشق اهل بیت آشنا نمودند.

تقدیر نامه:

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

بر خود فرض می دانم از استادان گرانقدرم، جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر صالح حسن زاده استاد راهنما و جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر علی بنایی استاد مشاورم که با راهنمایی و مشاوره های ارزشمند خود مرا در به ثمر رساندن این نوشتار یاری رساندند کمال تشکر و سپاس را داشته باشم.

و همچنین جا دارد از استاد فرزانه جناب دکتر بیات که در انتخاب موضوع، مرا راهنمایی نمودند،

و اساتید محترم دکتر فخاری و حجة الاسلام و المسلمین دکتر شعبان پور که همواره پاسخگوی سوالات من بودند نیز صمیمانه سپاس گزاری نمایم.
همچنین از همسر و دو نوگل باغ زندگی ام که صبورانه مرا در این راه یاور بودند سپاس گزارم.

فهرست:

1	پیشگفتار
3	مقدمه
4	تبیین موضوع
6	ضرورت تحقیق
7	پیشینه ی تحقیق
9	روش کار
9	سوالات تحقیق
10	زندگی نامه ی ملا محسن فیض کاشانی
13	زندگی نامه ی غزالی، مولف کتاب "احیاء علوم الدین"
14	محتوای کتاب "احیاء علوم الدین"
15	محجة البیضاء
17	تفاوت های کتاب غزالی و محجة البیضاء
18	مفردات تحقیق
18	1- اسرار
19	2- احکام
20	1-2 اقسام احکام الهی
21	2-2 احکام تکلیفی
	2-3 مبادی احکام شرعی
22	2-4 مصالح و مفاسد احکام
23	2-5 حسن و قبح عقلی است یا شرعی؟
25	2-6 اسرار احکام الهی
27	2-7 چند نکته
29	فصل اول: نماز
31	مقدمه
32	معنای لغوی صلاة
33	معنای اصطلاحی صلاة
33	اسرار نماز
38	نماز واجب
40	فضیلت نماز های واجب
41	در فضیلت جماعت
43	سرّ طهارت
49	آداب وضو
53	فضیلت وضو
54	غسل
55	تیمّم
56	ستر عورت
60	مکان نماز گزار
60	قبله
64	حضور قلب

67	چه کنیم که در نماز حضور قلب داشته باشیم؟
70	وقت نماز
71	سّر اوقات نماز
72	فضیلت اذان
73	اسرار اذان
75	شروع نماز
75	نیت
79	تکبیر
80	دعای استفتاح
83	قرائت سوره
86	رکوع
88	فضیلت سجده
93	معنای تشهد در نماز
94	سلام نماز
95	نتیجه و جمع بندی
97	فصل دوم: زکات
99	مقدمه
100	مالک حقیقی خداوند است
101	معنای انفاق
103	انفاق مال
105	معنای صدقه
106	معنی لغوی زکات
106	معنی اصطلاحی زکات
106	زکات در قرآن
110	زکات در روایات
111	انواع زکات واجب
111	1- زکات مال
112	2- زکات فطره
113	مصارف زکات
114	صفات اصناف هشتگانه زکات گیرنده
114	گروه اول: فقرا
114	گروه دوم: مساکین
115	گروه چهارم: عاملان
115	گروه پنجم: بردگان
115	گروه ششم: غارمان
115	گروه هفتم: فی سبیل الله
116	گروه هشتم: ابن سبیل
116	نکته
116	آداب ظاهری زکات
117	آداب باطنی زکات
120	چه کسانی در گرفتن زکات سزاوارترند
121	اسرار زکات

125	صدقات استحبایی
125	خمس
127	شرایط وجوب خمس
128	سهام خمس
129	نتیجه و جمع بندی
131	فصل سوم: روزه
133	مقدمه
134	معنای لغوی و اصطلاحی روزه
135	آیات تشریح روزه
137	فضیلت روزه
137	آداب روزه
138	ثبوت
138	واجبات روزه و آنچه سبب فساد و بطلان روزه است
139	مستحبات روزه
140	درجات روزه
143	اسرار روزه
143	1- آثار تربیتی روزه
145	2- روزه سپر آتش است
144	3- یادآوری آخرت
145	4- ابتلا اخلاص
145	5- آثار اجتماعی روزه
146	6- آثار بهداشتی روزه
148	روزه برای خداست
148	نتیجه و جمع بندی
151	فصل چهارم: حج
153	مقدمه
155	معنای لغوی و اصطلاحی حج
156	فضیلت حج
159	اسرار نام های خانه ی خدا
159	چرا کعبه، کعبه است؟
161	نام های دیگر کعبه
165	کعبه میعاد گاه عشاق
166	حج، فرار الی الله
167	شرایط صحّت و وجوب حج
168	سّر شرایط وجوب حج
168	1- سّر اسلام
169	2- سّر بلوغ
169	3- سّر حرّیت
169	4- سّر عقل
169	5- سّر استطاعت
170	واجبات و ارکان حج
170	آن چه در احرام حج حرام است

171	آداب هنگام خروج از وطن.....
173	اسرار میقات.....
174	آداب احرام.....
174	اسرار احرام.....
177	اسرار واجبات و مستحبات احرام.....
177	1-کندن لباس دوخته.....
177	2- غسل احرام.....
178	3-لباس احرام.....
179	4-نماز احرام.....
179	5-نیت.....
179	6-تلبیه.....
181	اسرار مکروهات احرام.....
182	اسرار محرّمات احرام.....
183	1-حرمت صید.....
183	2-نگاه در آینه و سرمه کشیدن.....
184	3-سایه و سایه بان.....
185	آداب ظاهری و باطنی ورود به مسجد الاحرام.....
186	آداب طواف.....
187	اسرار عرفانی طواف.....
189	طواف جاهلی.....
190	استلام حجر الاسود.....
191	اسرار استلام حجر الاسود.....
193	نماز طواف.....
194	اسرار زمزم.....
196	صفا و مروه.....
198	آداب سعی صفا و مروه.....
200	اسرار سعی میان صفا و مروه.....
203	آداب تقصیر.....
203	اسرار تقصیر.....
204	سرّ ترویج.....
205	اعمال عرفات.....
208	اسرار عرفات.....
212	سرّ زمان وقوف در عرفات.....
213	اعمال مشعر الحرام.....
216	اسرار مشعر الحرام.....
217	آداب سرزمین منا.....
218	منا سرزمین آرزو ها.....
220	اسرار رمی جمرات.....
221	اسرار قربانی.....
223	اسرار حلق.....
225	سرّ مسجد خیف.....

226	نتیجه و جمع بندی
229	فصل پنجم: ولایت
231	مقدمه
232	معنای لغوی ولایت
233	معنای ولایت در قرآن
234	ولایت اساسی ترین مسأله اسلام است
235	ولایت تکوینی و تشریحی
235	1- ولایت تکوینی
236	2- ولایت تشریحی
236	1-2 ولایت بر تشریح
238	2-2 ولایت در تشریح
239	منظور از اولی الامر چه کسانی هستند؟
240	ولایت از آن چه کسانی است؟
240	در بیان مقام و فضیلت ائمه علیهم السلام
245	نصوص وارده در اسامی ائمه (علیهم السلام)
245	استدلال های قرآنی در ولایت حضرت علی (علیه السلام)
246	آیه ولایت
246	شأن نزول آیه ولایت
247	تفسیر آیه ولایت
248	آیه تبلیغ
250	اثبات ولایت امیر المؤمنین از طریق روایات
251	حدیث غدیر
251	حدیث منزلت
252	ولایت پس از امیر المؤمنین از آن چه کسانی است؟
252	ولایت فقیه
253	سرّ الاسرار احکام الهی ولایت است
254	نتیجه و جمع بندی
257	فهرست منابع

پیشگفتار

قرآن و عترت دو ثقلی هستند که تمامی آن چه را انسان برای هدایت بدان محتاج است، در بر دارند. از آن جا که دین مقدس اسلام کاملترین ادیان الهی است مشتمل است بر اصول عقاید که عبارت است از توحید، نبوت، عدل، امامت و معاد. علاوه بر اصول دین، اسلام به بیان اخلاقیات و آنچه به رذایل و فضایل اخلاقی مربوط است مانند صداقت و امانت و شهامت و همچنین خشم و حسد و بخل و کینه نیز پرداخته است. همچنین از فروع دین بحث می کند که شامل نماز، روزه، حج، و جهاد و خمس و زکات و امر به معروف و نهی از منکر و ... است، این دسته از احکام الهی به عبادات معروف هستند. در مقابل دسته ای دیگر از احکام الهی به بیان مسائل اقتصادی و قضایی و تجارت می پردازند که در اصطلاح شرع اسلام به نام معاملات شهرت یافته اند.

آن چه عبادات و معاملات را از یکدیگر متمایز می کند آن است که در عبادات، امتثال امر پروردگار و قصد قربت، شرط صحت عمل است، بر خلاف معاملات که صرف انجام دادن یا انجام ندادن عمل مکفی است.

امثال و فرمانبرداری امر پروردگار در دین اسلام، قصد قربت نامیده می شود، به طور مثال اگر کسی روزه بگیرد و قصدش این باشد که به سلامتی دست یابد، عبادت نکرده است. اما در معاملات قصد قربت لازم نیست و به طور مثال اگر شخصی تنها برای ادامه ی نسل ازدواج کند و قصد قربت هم نداشته باشد، ازدواج او قانونی و شرعی است.

هر یک از احکام الهی اسرار و رموزی دارد که دانستن و پی بردن به کنه و حقیقت آن برای ما دشوار است. از این رو جایز نیست که برای احکام شرعی دلیل تراشی کرده و به فلسفه بافی رو آوریم چراکه این بر خلاف عقل سلیم است. از طرفی نیز خداوند بارها در قرآن با عباراتی مانند «افلا یعقلون»، «افلا یتدبرون» و نظیر آن، انسان را به تفکر و تدبر در آیات و احکام الهی تشویق کرده است و از این جهت نمی توان عقل را تعطیل نمود، لذا در این وادی راه به روی همه باز است و سوال و جواب در این حیطه مجاز دانسته شده است.

از این رو در میان روایات گهرباری که از ائمه ی معصومین علیهم السلام به جا مانده است به پرسش و پاسخ هایی بر می خوریم که در زمینه ی اسرار احکام الهی می باشد. کتاب علل الشرایع شیخ صدوق از جمله کتب ارزشمندی است که به جمع آوری این گونه روایات اختصاص یافته است.

در زمینه ی اسرار احکام الهی، کتب فراوانی نگاشته شده، ولی به دلیل اتصال این مقوله به سرچشمه ی غیب، هر کس توانسته است به قدر ظرفیت خود از این زلال بنوشد و همواره راه برای اندیشمندان و عارفان راه سلوک باز بوده است.

از جمله کتاب هایی که در بیان اسرار احکام نگاشته شده، کتاب احیاء علوم دین غزالی است. این کتاب ارزشمند به دلیل مذهب و عقاید نگارنده اش دارای اشکالاتی است که موجب شده، مورد انتقاد اهل تشیع قرار گیرد. به همین جهت عالم بزرگ و محدث گرانقدر ملا محسن فیض کاشانی تصمیم گرفت این کتاب گرانمایه را از هر گونه آلودگی و خرافات پاک کرده و به عالم اسلام تحویل دهد. اهم آن چه کتاب فیض را در مقایسه با کتاب غزالی ارزشمندتر کرده، پرداختن به مبحث " أخلاق الأئمة و آداب الشيعة " است. فیض کتاب ارزشمند خود را « محجة البيضاء فی تهذیب الاحیاء » نام نهاد.

به دلیل اهمیت کتاب محجة البيضاء فیض کاشانی، بر آن شدیم تا اسرار الاحکام را با استناد بر آن برای نسل جوان باز نویسی نماییم. هر چند منبع اصلی این مختصر، کتاب محجة البيضاء است، لکن در این نوشته از نظرات ارزشمند دیگر عارفان و سالکان طریق حقیقت نیز بهره برده ایم تا بتوانیم با بیانی شیوا و روان، نوشته ای در خور نسل جوان به جامعه ی اسلامی تقدیم کنیم.

بنده ی حقیر در این راه هدفی جز تقرّب به درگاه الهی ندارم و از خداوند منان مسئلت دارم در این راه مرا یاری نماید و این نوشته را وسیله ای برای نزدیکی به درگاه ربوبیش قرار دهد که در غیر این صورت چیزی جز خسران نخواهد بود.

ان شاء الله

به نام خدا

مقدمه

حمد و سپاس خداوندی را که جز او کسی شایسته ی حمد حقیقی نیست. خداوندی که ما را بر خلقت انسانی آفرید و ما را سزاوار خلیفه بودن دانست و پس از آن ما را از نعمت اسلام بهره مند ساخت. حمد زبینه ی خالق است که در هر پدیده اش اسرار و رموزی نهفته، که جز خود و حاملان وحیش، هیچ کس به آن آگاه نبوده است. سپس بهترین و خالص ترین درود و تهنیت ما بر پیامبر او و اوصیای آن حضرت که حاملان بهترین شرایع یعنی شریعت اسلام می باشند، درودی که گستردگی آن علاوه بر سرور رسولان و عترت معصوم آن حضرت، دیگر فرستادگان خدا را نیز فرا گیرد.

بر دانشمندان و محققان این نکته پنهان نیست که در بین تمام شرایع و ادیان الهی، شریعتی کامل تر از شریعت اسلام نبوده، چرا که هم پیام آور این شریعت از همه ی پیامبران افضل بوده و هم خلفا و اوصیانش بر دیگران فضیلت داشته اند.

در شرع مقدس اسلام، احکام الهی به طور کامل بیان شده است. هر چند در قرآن کریم برخی احکام به طور اجمال بیان شده است، لکن پیامبر گرامی اسلام و ائمه ی اطهار به شرح و تفسیر احکام الهی پرداخته اند. همچنین در مواردی اسرار فرامین الهی توسط آن بزرگواران بیان شده است.

ولی متأسفانه در آن زمان که مردم باید از وجود ائمه فیض می بردند و اسرار الهی را می آموختند از این مهم غافل بودند. حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: **أَيُّهَا النَّاسُ سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَقْفُونِي فَلَنَا بِطُرُقِ السَّمَاءِ أَعْلَمُ مِنِّْي بِطُرُقِ الْأَرْضِ.**

«ای مردم، پیش از آنکه مرا از دست بدهید هر چه می خواهید از من بپرسید، زیرا که من به

راه های آسمان از راههای زمین آشنا ترم.» **(نهج البلاغه، خطبه 231، ص 283)**

اما تاریخ نشان دهنده ی آن است که مردم در آن زمان سوالات مهم و اساسی را نمی پرسیدند و این نعمت الهی را از دست دادند. روایت ذیل نشان دهنده ی این مطلب است:

«كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِ يَخْطُبُ النَّاسَ وَ هُوَ يَقُولُ سَلُونِي قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِي فَوَ اللَّهُ مَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ مَضَى وَ لَا شَيْءٍ يَكُونُ- إِلَّا نَبَأْتُكُمْ بِهِ قَالَ فَقَامَ إِلَيْهِ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَاصٍ وَ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِي كَمْ فِي رَأْسِي وَ لِحْيَتِي مِنْ شَعْرَةٍ فَقَالَ لَهُ وَ اللَّهُ لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ مَسْأَلَةٍ حَدَّثَنِي خَلِيلِي رَسُولُ اللَّهِ ص أَنَّكَ سَتَسْأَلُنِي عَنْهَا وَ مَا فِي رَأْسِكَ وَ لِحْيَتِكَ مِنْ شَعْرَةٍ إِلَّا وَ فِي أَصْلِهَا شَيْطَانٌ جَالِسٌ وَ أَنْ فِي بَيْتِكَ لَسَخْلًا يَقْتُلُ الْحُسَيْنَ ابْنَِي وَ عُمَرُ يَوْمَنْدٍ يَدْرُجُ بَيْنَ يَدَيِ أَبِيهِ.» (قمی، کامل الزیارات، ص 74)

«امیر المؤمنین ع برای مردم سخنرانی می کردند، ایشان فرمودند: قبل از این که مرا از دست دهید، از من سوال بپرسید، به خدا قسم آنچه از گذشته و آینده بپرسید به شما خبر می دهم. سپس سعد بن ابی وقاص برخاست و گفت: ای امیر المؤمنین به من بگو چند تار مو در ریش من است. امام پاسخ دادند: به خدا قسم از مساله ای سوال کردی که پیامبر مرا با خبر کرده بودند که تو چنین سوالی خواهی پرسید. در سر و ریش تو مویی نیست مگر اینکه در اصل آن شیطانی نشسته است، و همانا در خانه ی تو انسان پستی است که حسین، پسر مرا به قتل می رساند و در این هنگام عمر پیش روی پدرش راه می رفت.»

طبق این روایت وقتی حضرت امیر(علیه السلام) در خطبه ی خود به مردم می گویند قبل از از دست دادن من، سوالات خود را بپرسید، سعد بن ابی وقاص از تعداد موهایش سوال می کند! از جمله ی این روایات نشان دهنده ی سطح تفکر برخی از مردم آن دوران است. به همین دلیل آن چه امروزه در دست ماست تنها قطره ای از دریای بیکران اسرار احکام الهی است که البته بخشی از آن نیز از دست جااعلان در امان نبوده است. با این وجود مقدار قابل توجهی از این علوم به دست ما رسیده است.

تبیین موضوع:

خداوند مَنان تکالیفی را بر عهده ی بندگانش نهاده است تا به وسیله ی آن خود را به عالم ملکوت متصل کنند. لکن واضح و روشن است که برخی افراد با همین عبادات به بالاترین درجات می رسند و برخی نیز هیچ تغییری در درون خود احساس نمی کنند. ظاهر عبادات یکسان است. همه ی مردم به یک شیوه نماز می خوانند و به یک شیوه نیز روزه می گیرند، لکن یکی به عرش می رسد و دیگری ذره ای از بعد حیوانیش جدا نمی شود.

مسلم است که در پس ظاهر عبادات، باطنی ژرف قرار دارد که تنها با دست یابی به آن می توان عبادت با روح و مؤثر داشت. همچنین باید به این نکته اشاره کرد که هر چه فهم و درک بنده از باطن عبادات عمیق تر شود، عبادتش خالصانه تر خواهد بود.

با توجه به روایتی از امام باقر (علیه السلام) که فرمودند: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسِ الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْحَجِّ وَ الصَّوْمِ وَ الْوَلَايَةِ، قَالَ زُرَّارَةُ: قُلْتُ: وَ أَى شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ وَ الْوَالِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيْهِنَّ ...». (برقی، المحاسن، ج 1، ص 286) (کلینی، الکافی، 1407ق، ج 2، ص 18)، (فیض کاشانی، المحجة البيضاء، ج 1، ص 44)،

«اسلام بر پنج پایه استوار است؛ نماز و زکات و روزه و حج و ولایت. زرارة می گوید از امام پرسیدیم: کدامیک از این اصول پنج گانه مهم تر است؟ امام علیه السلام فرمودند: ولایت از همه مهمتر است چون ولایت کلید رسیدن به آنهاست (و محتوای آن دستورات در ولایت تحقق پیدا می کند) و امام و والی، راهنمای مردم به سوی این اعمال است.»

همچنین روایت دیگری که ابوبصیر از یکی از صادقین (علیهما السلام) نقل می کند که فرمود: «إِذَا مَاتَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ دَخَلَ مَعَهُ فِي قَبْرِهِ سِتَّةُ صُورٍ ... فَتَقُولُ الَّتِي عَنْ يَمِينِ الْعَبْدِ أَنَا الصَّلَاةُ وَ تَقُولُ الَّتِي عَنْ يَسَارِهِ أَنَا الزَّكَاةُ وَ تَقُولُ الَّتِي بَيْنَ يَدَيْهِ أَنَا الصِّيَامُ وَ تَقُولُ الَّتِي خَلْفَهُ أَنَا الْحَجُّ وَ الْعُمْرَةُ وَ تَقُولُ الَّتِي عِنْدَ رِجْلَيْهِ أَنَا بَرٌّ مَنْ وَصَلْتَ مِنْ إِخْوَانِكَ ثُمَّ يَقُلْنَ مَنْ أَنْتِ فَأَنْتِ أَحْسَنُنَا وَجْهًا وَ أَطْيَبُنَا رِيحًا وَ أَبْهَانَا هَيْئَةً فَتَقُولُ أَنَا الْوَلَايَةُ لِأَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.» (مجلسی،

بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج 6، ص 235)

«چون بنده ی مؤمنی بمیرد، همراه او شش صورت داخل قبرش می شود. یکی از این صورت ها زیباتر، نورانی تر خوش سیماتر از دیگران است. آنگاه صورتی در سمت راست و صورتی در سمت چپ و صورتی رو به رو و صورتی دیگر در پشت سر او و یکی دیگر در کنار پایش و آن که زیباتر از همه است بالای سرش قرار می گیرند... ، سپس آن مؤمن می پرسد: خدا به شما پاداش نیکو دهد شما کیستید؟ صورتی که در سمت راست بنده قرار دارد می گوید: من نمازم و آن که در سمت چپ است گوید: من زکاتم و آن که رو به روی بنده است گوید: من روزه ام و آن که پشت سر اوست گوید: من حج و عمره هستم و آنکه در کنار پاهای اوست گوید: من نیکی ای هستم که به برادرت رساندی. آنگاه همه ی این صورت ها خطاب به آن صورت زیباتر کرده، می گویند: تو کیستی که از همه ی ما خوش سیماتر و خوشبوتر و نورانی تر هستی؟ آن صورت پاسخ می دهد: من ولایت و دوستی آل محمد (صلوات الله علیه و علیهم) هستم.»، لذا در این نوشتار به ذره ای از اقیانوس اسرار نهفته در ارکان نماز و حج، همچنین اسرار و رموزی که در روزه و زکات وجود دارد پرداخته شده است و با توجه به اهمیت "ولایت"، که به عبارتی سرّ الاسرار حقیقی است، به بیان مسئله ی ولایت پرداخته ایم.

ضرورت تحقیق:

بر هر انسانی که از لقب خلیفه الهی بر خوردار است لازم است که تمامی وظایف دینی خود را به طور کامل فراگیرد و در این راستا همواره تلاش نماید. هر چند بنده در پیشگاه الهی موظف است که دستورات مولی را بی چون و چرا بپذیرد ولی آگاهی پیدا کردن از فلسفه ی احکام و دستورات مولی، انسان را در انجام تکلیف مشتاق تر می کند و در نتیجه انسان در انجام تکالیف سخت، کمتر دچار خستگی می شود. اما لازم است بدانیم، دانستن فلسفه ی احکام همواره باید فرع عمل به دستورات الهی باشد، چرا که تسلیم در برابر احکام الهی اولین و مهمترین بُعد بندگی است.

احکام الهی در جای جای قرآن به چشم می خورد. خداوند منان وظایف انسان را به طور کلی در قالب حدود پانصد آیه مطرح نموده است. سپس رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) و ائمه ی اطهار این آیات را بسط داده اند. بنابراین بر هر بنده ای فرض است که به فراگیری این احکام و تکالیف بپردازد.

از آن جا که عقل انسانی قدرت درک همه چیز را ندارد، در بسیاری از موارد از فهم فلسفه و حکمت احکام الهی عاجز است و البته چنان که گفته شد، بر همگان لازم و ضروری است که احکام و واجبات دین را تعبداً بپذیرند، هر چند از سرّ آن حکم اطلاع پیدا نکنند ولی به دلیل منافی که دانستن اسرار احکام الهی دارد، به همان منابع معتبر (قرآن و روایات) رجوع می کنیم تا قطره ای از دریای اسرار الهی را در حد فهم خود دریابیم.

پیشینه ی تحقیق:

از صدر اسلام تا کنون مسلمانان در پی دانستن اسرار احکام و تکالیف الهی بوده اند. معصومین (علیهم السلام) در مناسبت های مختلف به ذکر قطره ای از دریای این حکمت پرداخته اند.

هزار سال است که علما و دانشمندان مسلمان به جمع آوری ملزومات دین همت گمارده اند و رساله ها و کتاب هایی در تبیین اسرار و آداب و رموز احکام به نام های مختلف و به زبان های گوناگون نگاشته اند و هنوز این راز سر بسته است. احکام ظاهری و اسرار باطنی آن، در قالب کتاب هایی مستقل و بعضاً غیر مستقل همراه کتاب های اخلاقی و عرفانی و یا بعضاً کتاب های فقهی بیان شده است. در برخی از کتب نیز مشخصاً به یکی از احکام الهی پرداخته شده است. از جمله کتاب هایی که در زمینه ی اسرار احکام الهی می توان نام برد عبارتند از:

1. مصباح الشریعه منسوب به امام جعفر صادق (علیه السلام)

2. الفقه- فقه الرضا منسوب به امام رضا (علیه السلام)

3. المحاسن برقی (م 274 یا 280 ق)